

СЛОВО МОЛОДИМ ВЧЕНИМ

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2020-1-9-150-157

Сікорський Олександр Петрович,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри морського та господарського права**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

e-mail: alex.nic.gm@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7411-0937>**Александрова Альона Ігорівна,***студентка VI курсу спеціальності 081 «Право»,**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

e-mail: aleksandrova781992@ukr.net

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У сучасному цивілізованому світі активно розробляються та впроваджуються ідеї гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя. Не стоїть осторонь цих процесів і Україна. Хоча, на жаль, і досі в нашій країні існують окремі сфери суспільного життя, які традиційно вважаються «суто чоловічими». Однією із таких сфер донедавна залишалася військова служба.

Однак, в останнє десятиліття (особливо після початку агресії з боку Російської Федерації) активізувалися процеси впровадження політики гендерної рівності в сфері публічного управління, в тому числі і в Збройних силах України. Зокрема, відбулися суттєві зміни нормативно-правового регулювання відповідних питань, йде активний процес становлення державних інституцій, що покликані здійснювати контроль за дотриманням гендерної рівності та недискримінації за ознакою статі. В світі існує низка різноманітних міжнародних правових актів, які визначають рівноправність жінок і чоловіків, а українське законодавство спирається на цей міжнародний досвід. Проте, ситуація щодо створення реальних умов проходження служби в ЗСУ для жінки-військовослужбовця нарівні з чоловіками-військовослужбовцями є далекою від ідеальної й тому потребують змін чинного законодавства та удосконалення механізму забезпечення гендерної рівності проходження жінками служби в ЗСУ, що в подальшому дасть змогу якісно врегулювати окремі суперечливі аспекти у зазначеній сфері. існують різні підходи щодо визначення термінів «гендер», «гендерна рівність» та ін.

Українська національна система права, тобто система її нормативно-правових актів оперує поняттям «гендерна рівність». Активні дослідження із проблематики гендерної рівності у різних сферах наукових досліджень розпочалися із другої половини ХХ ст., однак рухи за рівні права чоловіків та жінок розпочалися набагато раніше. В Україні історично склалась традиція, коли жінка займала досить високий статус в сім'ї, суспільстві, вони відігравали активну роль у господарюванні тощо.

Ключові слова: гендерна рівність, Збройні сили України, жінки-військовослужбовці.

Sikorskyi O., Alexandrova A. LEGAL REGULATION OF GENDER EQUALITY IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE

In the modern civilized world, the ideas of gender equality are actively developed and implemented in all spheres of public life. Ukraine does not stand aside from these processes. Although, unfortunately, there are still some spheres of public life in our country, which are traditionally considered "purely masculine". Until recently, military service remained one of these areas.

However, in the last decade (especially after the beginning of the aggression by the Russian Federation), the processes of implementing gender equality policy in the field of public administration, including in the Armed Forces of Ukraine, have intensified. In particular, there have been significant changes in the legal regulation of relevant issues, there is an active process of formation of state institutions designed to monitor the observance of gender equality and non-discrimination on the grounds of sex. There are a number of different international legal acts in the world that determine the equality of women and men, and Ukrainian legislation is based on this international experience. However, the situation with the creation of real conditions for service in the Armed Forces for women servicemen on an equal footing with male servicemen is far from ideal and therefore requires changes in current legislation and improvement of the mechanism for gender equality in the service of women in the Armed Forces. contradictory aspects in this area. there are different approaches to the definition of the terms "gender", "gender equality", etc.

The Ukrainian national legal system, ie the system of its normative legal acts, operates with the concept of "gender equality". Active research on gender equality in various fields of research began in the second half of the twentieth century, but

movements for equal rights for men and women began much earlier. In Ukraine, there is a historical tradition when a woman held a fairly high status in the family, society, they played an active role in the economy and so on.

Key words: gender equality, Armed Forces of Ukraine, women servicemen.

Постановка проблеми. В будь-якій правовій цивілізованій сучасній державі стали суспільні відносини врегульовуються різними нормами, одне з головних місць займають серед них правові. В останні десятиліття сформувався цілісний правовий інститут – гендерної рівності, який продовжує удосконалюватися. Адміністративно-правові засади гендерної рівності чоловіків та жінок загалом і в Збройних Силах України (ЗСУ) містяться в нормах національного та міжнародного права. Правового регулювання забезпечення гендерної рівності

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці правового регулювання забезпечення гендерної рівності у Збройних силах України присвятили увагу у своїх працях такі науковці як: Грицай І. О., Гриневич Л.В., Деметрадзе Т. Р., Черняхівська В.В. тощо.

Мета статті – визначити особливості правового регулювання забезпечення гендерної рівності у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Всю систему норм права у сфері гендерної рівності можна класифікувати за низкою критеріїв. Наприклад, можна її поділити на норми, що містяться в національному законодавстві та міжнародних актах. І. Грицай наводить щодо адміністративно-правового забезпечення гендерної рівності у ЗСУ наступну класифікацію НПА: акти конституційного характеру, які визначають загальні засади гендерної рівності; міжнародно-правові стандарти у міжнародних документах, які ратифіковані Україною; акти законодавства, які безпосередньо врегульовують питання гендерної рівності у ЗСУ [1, с. 265]. Разом із тим за юридичною силою нормативно-правових актів можна виділити конституційні акти; закони та ратифіковані міжнародні акти; підзаконні акти. Водночас, в залежності від обсягу суспільних відносин в Україні нормативно-правові акти можуть врегульовувати загальні питання гендерної рівності, або спрямовані на її забезпечення виключно у ЗСУ.

Закріплення на рівні конституційному й законодавчому загальних питань забезпечення гендерної рівності у різних сферах життєдіяльності суспільства спрямоване на запобігання та подолання проявів дискримінації, гарантування в межах кримінального права та процесу захисту жінок від домашнього насильства створили підґрунтя для розвитку зазначеного інституту. Із числа законів, які безпосередньо спрямовані на подолання гендерної нерівності в рамках предмету нашого дослідження, можна виокремити Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [2], згідно якого було внесено ряд змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та до Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України. Основна мета – надати рівні можливості чоловікам та жінкам укладати контракт із ЗСУ, рівний доступ жінкам і чоловікам у праві обіймати військові посади та отримувати військові звання, також передбачено рівний обсяг відповідальності в умовах несення військової служби.

Серед підзаконних нормативно-правових актів вищих органів державної влади, які визначають адміністративно-правові засади гендерної рівності слід виокремити:

- укази Президента України «Про підвищення статусу жінок в Україні» [3], «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4]; «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» [5], «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [6] тощо;

- постанови Кабінету Міністрів: «Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики» [7], «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» [8], «Питання проведення гендерно-правової експертизи» [9];

- розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року» [10], «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року» [11].

На рівні міністерств, серед їх підзаконних актів необхідно виділити накази Міністерства Оборони України: «Про затвердження Інструкції про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України» [12], «Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців» [13], «Про затвердження змін до Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу, Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками, Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно первинне військове звання молодшого лейтенанта запасу» [14], «Про затвердження Положення про Департамент військової освіти,

науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України» [15] та інші.

Згідно усталеним уявленням, саме конституційні норми встановлюють головні особливості статусу особи в державі і суспільстві, а також закріплюють усі головні її сторони. Оскільки конституційний статус особи розглядається фундаментом правового положення громадянина України, необхідно спочатку зупинитися саме на конституційних засадах гендерної рівності чоловіків та жінок. Із числа основних конституційних принципів статусу людини і громадянина можна виділити принцип рівності у правах і свободах і рівності перед законом, гарантованості прав та свобод людини і громадянина, які закріплені в ст. 21, 24 Конституції України. Виходячи із цих принципів, дослідник Т. Деметрадзе принцип рівності прав жінки та чоловіка, тобто гендерної рівності, називає найважливішим, який конституційно закріплений у ст. 21, 23 та 24, і який забезпечується проголошеними нормами про рівність у суспільно-політичній, культурній діяльності, освіті й професійної підготовки, у праці та рівності під час розподілу матеріальних благ в якості винагороди за таку працю [16с. 67].

І. Грицай вважає, що Конституція України увібрала світовий досвід, однак декларування принципів рівності не забезпечує автоматично його реального втілення в життя. Тому він вказує на існування цілого комплексу норм Конституції, які пов'язані між собою та виступають гарантами рівності людини і громадянина: «у ст. 1, 3, 8, 17, 21, 23, 24, 26, 38, 51, 52, 55, 57, 59 Конституції України» [1,с. 128]. Важливою подією в питаннях нормативного забезпечення гендерної рівності став Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [17]. Його норми спрямовані на встановлення паритету у становищі жінок та чоловіків у всіх суспільних сферах, в тому числі й в ЗСУ, є фундаментальними для усього подальшого гендерного законодавства України. Закон містить визначення «гендерна рівність», разом із тим тут також встановлюється поняття «дискримінації за ознакою статі», «рівні права жінок і чоловіків», «рівні можливості жінок і чоловіків», «сексуальні домагання» (в тому числі, які виникають в умовах трудового підпорядкування тощо) [18, с. 171–172].

В Законі визначаються загальні засади державної політики в цілому та на їх основі політики впровадження гендерної рівності у ЗСУ зокрема, а саме ст. 3: утвердження гендерної рівності, недопущення випадків дискримінації за ознаками статі, застосування т. зв. позитивних дій (ч. 5 ст. 1 цього ж Закону визначається як спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України), запобігання й протидію за ознакою статі, а також проявів насильства стосовно жінок (підкреслення положення про прояви насильства стосовно жінок вказує на актуальність та суспільну важливість даної проблеми), забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень, забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків (вважаємо цю норму в специфічних умовах служби ЗСУ особливо важливою), підтримку сім'ї, формування відповідального батьківства і материнства (норми про службу в ЗСУ повинні відповідати принципам можливості дотримання даної норми), виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері, в тому числі й серед громадян України, які є військовослужбовцями ЗСУ, захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі [17]. Дослідниця В. Черняхівська наголошує на важливості ст. 5 цього Закону, оскільки вона передбачає обов'язок органів держстату оприлюднювати статистичну інформацію щодо становища жінок і чоловіків у різних сферах життя суспільства, й на думку дослідниці ця норма надає можливість тим, хто зазнає певних утисків чи дискримінації бути почутими та побаченими, й відповідно держава та її органи влади отримують можливість корегувати власну діяльність із подолання негативних явищ [18, с. 172].

Не позбавлений цей Закон і критики, якій він був підданий деякими дослідниками. І. Грицай вважає, що Закон є недосконалим, питання, які він покликаний врегулювати, вже врегульовані іншими законами, через що виникла ситуація дублювання положень деяких нормативно-правових актів, має ряд порушень юридичної техніки, прогалини, в цілому він характеризується декларативністю положень й не закріплює дієвого механізму забезпечення гендерної рівності [1, с. 132].

З точки зору адміністративно-правових засад забезпечення рівності жінок і чоловіків на право опановувати різні професії, в тому числі й у Збройних Силах, фундаментальними є Закони «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» й «Про зайнятість населення», прийняті в 2012 р. В Законі «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» містяться важливі дефініції, так, згідно п. 2 ч. 1 ст. 1 під дискримінацією розуміється ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку ... зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [19]. В нашому випадку варто акцентувати увагу саме на дискримінацію за ознакою статі у вигляді обмеження у праві реалізувати себе під час проходження служби у ЗСУ. Вважаємо за необхідне акцентувати увагу на позитивній новелі введення в термінологію поняття непрямой дискримінації, й відповідно в п. 3 ч. 1 ст. 1 вона визначається як ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами,

крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [19]. Вважаємо, що на практиці жінки в частинах ЗСУ частіше зіштовхуються саме із проявами непрямой дискримінації, що наносить значної шкоди у правах жіноцтва на рівний доступ до служби у збройних силах.

Разом із тим досить поширеним є також так званий утиск – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери (п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»), й з точки зору адміністративно-правового забезпечення гендерної рівності жінок і чоловіків у ЗСУ вважаємо ці норми актуальними та важливими [19].

В контексті даного Закону також необхідно навести ряд норм, які визначені в Законі «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Тут в абзаці 4 ст. 1 наводиться термін «дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа та/або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» [17].

Окремої уваги потребують норми ст. 6 Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», яка деталізує фактори, що не вважаються дискримінацією за ознакою статі у ЗСУ: спеціальний захист жінок під час вагітності, пологів та грудного вигодовування дитини, обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом не є дискримінацією щодо жінок і чоловіків, різниця в пенсійному віці для жінок і чоловіків, передбачена законом, особливі вимоги щодо охорони праці жінок і чоловіків, пов'язані з охороною їх репродуктивного здоров'я, позитивні дії [19].

В Законі «Про зайнятість населення» містяться норми, які передбачають можливість вільного вибору жінкам і чоловікам щодо виду зайнятості, а також право кожного на захист від дискримінації у сфері зайнятості населення. Ч. 1 ст. 3 вказує, що кожен має право на вільно обрану зайнятість, п. 1 ч. 1 ст. 5 зазначає про гарантування державою вільного обрання місця застосування праці та виду діяльності, вільний вибір або зміну професії, п. 1 ст. 6 «Кожен має право на вільний вибір місця, виду діяльності та роду занять, яке забезпечується державою шляхом створення правових, організаційних та економічних умов для такого вибору» [20]. Норми ст. 11 передбачають право на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення. У ч. 1 ст. 11 вказано: «Держава гарантує особі право на захист від будь-яких проявів дискримінації у сфері зайнятості населення за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або інших об'єднаннях громадян, статі, віку, етнічного та соціального походження або іншими ознаками» [20], а ч. 3 ст. 11 забороняється в оголошеннях про вакансії пропонувати роботу (контракт із ЗСУ) лише жінкам або лише чоловікам (за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі), або висувати вимоги, що надають перевагу одній із статей (варто зауважити, що під час добору, наприклад, різні вимоги щодо нормативів із визначення фізичних якостей до жінок і чоловіків (на відміну від практики правоохоронних органів більшості країн ЄС, де вимоги однакові й це ніяк не створює дисбаланс).

Прийнятий у 2018 Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [21] вніс ряд важливих змін та поправок у Закони України «Про військовий обов'язок і військову службу» [22] й «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [23].

У 2019 р. в ст. 269 Закону «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» внесли зміни й викладено у такій редакції: «Військовослужбовці до складу добового наряду призначаються з додержанням законодавства з питань охорони материнства та дитинства» [23]. Жінки отримали в питаннях добового наряду рівні обов'язки, оскільки згідно попередніх редакцій Статуту військовослужбовці-жінки, як правило, до складу добового наряду не призначалися. Військовослужбовців-жінок залежно від військового звання та посади могли у разі потреби призначати з додержанням законодавства лише черговим фельдшером (санітарним інструктором), черговим штабу, їдальні, посильним, черговим чи днювальним жіночого гуртожитку. Військовослужбовці-жінки призначались також на чергування за спеціальністю.

Отже, відтепер вказана норма діє лише із врахуванням законодавства щодо материнства та дитинства, що не є проявом дискримінації чи гендерної нерівності. До-речі, згідно п. 5 ст. 11 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [24] військовослужбовці-жінки користуються всіма пільгами, передбаченими законодавством з питань соціального захисту жінок, охорони материнства і дитинства. Однак наступне речення заслуговує особливої уваги в питаннях позбавлення щодо чоловіків норм дискримінаційного характеру, оскільки ці пільги поширюються на батьків з числа військовослужбовців, які виховують дітей без матері (у разі її смерті, позбавлення батьківських прав, на час перебування у лікувальному закладі охорони здоров'я та в інших випадках відсутності материнського піклування про дітей). Тому нова норма ст. 269 Статуту позбавила деяких дискримінаційних практик не лише щодо жінок, але і чоловіків.

Відповідні зміни внесені до ч. 12 ст. 1 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу», вона була доповнена другим абзацом: «Жінки виконують військовий обов'язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов'язку в запасі та дотримання правил військового обліку» [22]. Ця норма є однією з фундаментальних щодо гендерної рівності у ЗСУ.

Окрім того змін зазнали положення ст. 20 Закону «Про військовий обов'язок і військову службу». Відтепер зі ст. 20 були прибрані норми, які створювали гендерний дисбаланс [21]. Слова і цифри «віком до 40 років» замінені на «які не досягли граничного віку перебування на військовій службі військовослужбовців офіцерського складу» [21]. З точки зору дотримання гендерної рівності в жінок і чоловіків ця норма також призводить до гармонізації законодавства про ЗСУ із принципом рівних можливостей.

Згідно п. 7 ч. 1 ст. 30 раніше звільнялись від проходження зборів раніше усі військовозобов'язані-жінки, за винятком перевірочних зборів. Однак відтепер їх обов'язки із чоловіками-військовослужбовцями зрівняли, а відтепер п. 7 ч. 1 ст. 30 звільняються від зборів лише вагітні військовозобов'язані-жінки [21].

Щодо засад адміністративно-правового регулювання гендерної рівності жінок у ЗСУ існує чимала нормативна база підзаконного рівня. Згідно Указу Президента «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» 2001 р. серед пріоритетів діяльності органів державної влади визначалось реалізація державної політики щодо поліпшення становища жінок й організації для них умов реалізувати рівні з чоловіками права брати участь у різних сферах життя суспільства і держави [18, с. 176–177].

В наших реаліях значні зміни в питаннях гендерної рівності в ЗСУ були досягнуті після 2016 року завдяки розширенню переліку посад, на які можуть бути призначені військовослужбовці-жінки, оскільки тривалий час вони обіймали лише «мирні» посади у ЗСУ. Після зустрічі начальника генерального штабу на той час В. Муженка із жінками-військовослужбовцями було видано низку наказів Міноборони, норми яких стосуються забезпечення гендерної рівності чоловіків та жінок у ЗСУ, зокрема розширено перелік посад [1, с. 276].

В 2019 р. Наказом Міноборони України було затверджено Положення про Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України. Цей департамент виконує завдання із забезпечення реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, а також завдання та функції, покладені на Міністерство оборони України щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері військової освіти, науки, соціальної і гуманітарної політики у Міноборони та Збройних Силах України, воєнно-історичної роботи, забезпечення зв'язків з громадськими і релігійними організаціями, впровадження гендерної рівності. Серед завдань, які покладені на цей Департамент, необхідно виділити здійснення відповідно до законодавства правового і соціального захисту військовослужбовців, резервістів ЗСУ, військовозобов'язаних, призваних на збори, членів їх сімей та працівників Збройних Сил, забезпечення надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей, запобігання та протидію насильству за ознакою статі [15].

Висновки. Отже, українська інституційна модель забезпечення стандартів гендерної рівності відповідає передовому досвіду європейських держав, оскільки в нашій державі також існують спеціальні інституції на різних рівнях публічного управління задія забезпечення умов гендерної рівності. Ми в рамках нашого дослідження виокремили комплекс джерел національного права, що становлять правову основу відносно нового інституту права – гендерної рівності та його підінституту – гендерної рівності у Збройних силах України. Хоч Україна і не входить до числа держав, де військовий обов'язок розповсюджується на представників обох статей, інтерес серед жінок до військової служби в Україні постійно зростає. Як зазначається, у ЗСУ служить такий самий відсоток жінок, як і в арміях НАТО. Нині у війську – понад 27 тисяч жінок. Чисельність жінок-військовослужбовців офіцерського складу станом на кінець листопада 2019 року складає 3 767 осіб [25]. За даними Міністерства оборони України кількість жінок у нашому війську за десять років збільшилась у 15 разів.

Наразі, національна система права значною мірою трансформувалася під впливом міжнародних стандартів у питаннях гендерної рівності, особливо ці процеси прискорилися в процесі виконання Угоди про асоціацію з ЄС та гармонізації (адаптації) норм національного права з нормами ЄС. Хоч, низка положень підзаконних нормативних актів, досі зберігають колізійність щодо базового значення принципу гендерної рівності в ЗСУ, потребують внесення змін та доповнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19> (дата звернення: 30.04.2020).

3. Про підвищення статусу жінок в Україні: Указ Президента України від 25.04.2001 № 283/2001. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/283/2001> (дата звернення: 21.04.2020).
4. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 25.07.2005 № 1135/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005> (дата звернення: 21.04.2020).
5. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> (дата звернення: 30.04.2020).
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 30.04.2020).
7. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 червня 2017 року № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/390-2017-%D0%BF> (дата звернення: 30.04.2020).
8. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року № 273. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF> (дата звернення: 21.04.2020).
9. Питання проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 року № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> (дата звернення: 21.04.2020).
10. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2018 року № 634-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80> (дата звернення: 21.04.2020).
11. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 року № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80> (дата звернення: 21.04.2020).
12. Про затвердження Інструкції про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України: Наказ Міністерства Оборони України від 9.01.2016 № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-16> (дата звернення: 21.04.2020).
13. Про затвердження переліків військово-облікових спеціальностей і штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу і тарифних переліків посад вищезазначених військовослужбовців: Наказ Міністерства Оборони України від 13.12.2018 № 627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1507-18> (дата звернення: 21.04.2020).
14. Про затвердження змін до Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу, Переліку військових посад осіб офіцерського складу, які можуть бути заміщені військовослужбовцями-жінками, Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно первинне військове звання молодшого лейтенанта запасу: Наказ Міністерства Оборони України від 13.02.2019 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-19> (дата звернення: 21.04.2020).
15. Про затвердження Положення про Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України: Наказ Міністерства Оборони України від 5 червня 2019 р. № 282. URL: https://www.mil.gov.ua/282_%D0%BD%D0%BC.pdf (дата звернення: 21.04.2020).
16. Деметрадзе Т. Р. Конституційний принцип рівності прав жінки і чоловіка: поняття, зміст, механізм його реалізації та захисту: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. Ужгород, 2015. 204 с.
17. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 21.04.2020).
18. Черняхівська В.В. Гендерна політика в системі державного управління: Україна та європейський досвід: дис. канд. держ. упр.: 25.00.01 – теор. та іст. держ. упр. К., 2017. 257 с.
19. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 30.04.2020).
20. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 30.04.2020).
21. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 06.09.2018 № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19> (дата звернення 20.03.2020).
22. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення 1.05.2020).

23. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03. 1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14> (дата звернення 1.05.2020).
24. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.91 № 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення 01.05.2020).
25. Штаб ООС: у Збройних силах і арміях НАТО - такий самий відсоток жінок. Офіційний сайт Укрінформ: *Мультимедійна платформа іномовлення України*. 06.12.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2832298-stab-oos-u-zbrojnih-silah-i-armiah-nato-takij-samij-vidsotok-zinok.html>.

REFERENCES:

1. Hrytsai, I. O. (2018). The mechanism of ensuring the principle of gender equality: theory and practice: a monograph. К.: «Khay-Tek Pres» [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On amendments to some laws of Ukraine to ensure equal rights and opportunities for women and men during military service in the Armed Forces of Ukraine and other military formations № 2523-VIII. (2018, September 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19> [in Ukrainian].
3. *On raising the status of women in Ukraine*. (2001). Decree of the President of Ukraine from 25th April 2001 № 283/2001. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/283/2001> [in Ukrainian].
4. *On improving the work of central and local executive bodies to ensure equal rights and opportunities for women and men*. (2005). Decree of the President of Ukraine from 25th July 2005 № 1135/2005. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005> [in Ukrainian].
5. *On approval of the National Strategy in the field of human rights*. (2015). Decree of the President of Ukraine of 25th August 2015 № 501/2015. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> [in Ukrainian].
6. *On the Goals of Sustainable Development of Ukraine for the period up to 2030*. (2019). Decree of the President of Ukraine from 30th September 2019 року № 722/2019. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> [in Ukrainian].
7. On the Government Commissioner for Gender Policy. (2017). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 07th June 2017 № 390. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/390-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
8. On approval of the State social program to ensure equal rights and opportunities for women and men for the period up to 2021: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 11th April 2018 № 273. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. Issues of conducting gender legal examination: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 28th November 2018 № 997. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> [in Ukrainian].
10. On approval of the National Action Plan to implement the recommendations set out in the concluding observations of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women to eight periodical directories of Ukraine on the implementation of the Conventions on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women until 2021. (2018, September 05). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80> [in Ukrainian].
11. On approval of the Concept of the State Social Program for Prevention and Counteraction to Domestic Violence and Violence on the Grounds of the Status until 2023. (2018). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 10th October 2018 № 728-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80> [in Ukrainian].
12. On approval of the Instructions on the organization in the Armed Forces of Ukraine of social and legal protection of servicemen, conscripts and reserve institutions involved in training (inspection) and special meetings, and members of their families, employees of the Armed Forces of Ukraine № 27. (2016, January 9). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0478-16> [in Ukrainian].
13. On approval of lists of military accounting specialties and full-time positions of privates, sergeants and sergeants and tariff lists during higher defined military services. (2018). Display of the Ministry of Defense of Ukraine № 627 from 12 December 2018. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1507-18> [in Ukrainian].
14. On approval of amendments to the List of military registration specialties of officers, List of military officials of officers who may be replaced by female servicemen, List of military registration specialties for which the primary army of military services of a young reserve lieutenant may be assigned. (2019). Order Ministry of Defense of Ukraine from 13 January 2019 № 57. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-19> [in Ukrainian].
15. On approval of the Regulations on the Department of Military Education, Science, Social and Humanitarian Policy of the Ministry of Defense of Ukraine. (2019). Display of the Ministry of Defense of Ukraine of 5th June 2019 № 282. Retrieved from: https://www.mil.gov.ua/282_%D0%BD%D0%BC.pdf [in Ukrainian].
16. Demetradze, T. R. (2015). *Constitutional principle of equality of rights of women and men: concept, content, mechanism of its implementation and protection*. Candidate's thesis. Uzhhorod: Derzh. VNZ "Uzhhorod. nats. un-t" M-va osvity i nauky Ukrainy [in Ukrainian].

17. Law of Ukraine On Ensuring Equal Rights and Opportunities for Women and Men № 2866-IV. (2005, September 8). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> [in Ukrainian].
18. Cherniakhivska, V.V. (2017). *Gender policy in the system of public administration: Ukraine and the European experience*. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
19. Law of Ukraine On the principles of preventing and combating discrimination № 5207-VI. (2012, September 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> [in Ukrainian].
20. Law of Ukraine On employment № 5067-VI. (2012, July 05). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> [in Ukrainian].
21. Law of Ukraine On amendments to some laws of Ukraine on ensuring equal rights and opportunities for women and men during military service in the Armed Forces of Ukraine and other military formations № 2523-VIII. (2018, September 06). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19> [in Ukrainian].
22. Law of Ukraine On military duty and military service № 2232-XII. (1992, March 25). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> [in Ukrainian].
23. Law of Ukraine Charter of the Internal Service of the Armed Forces of Ukraine № 548-XIV. (1999, March 24). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14> [in Ukrainian].
24. Law of Ukraine On social and legal protection of servicemen and members of their families № 2011. (1991, December 20). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> [in Ukrainian].
25. Environmental Protection Headquarters: NATO has the same percentage of women in the Armed Forces and armies. (2019). *Ukrinform official site: Multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2832298-stab-oos-u-zbrojnih-siloh-i-armiah-nato-takij-samij-vidsotok-zinok.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.06.2020

УДК 342.9:359

DOI: 10.36550/2522-9230-2020-1-9-157-160

Сікорський Олександр Петрович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри морського та господарського права

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

e-mail: alex.nic.gm@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7411-0937>

Александров Валерій Андрійович,

студент VI курсу спеціальності 081 «Право»,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

e-mail: aleksandrova781992@ukr.net

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ МОРСЬКОЇ ПІХОТИ ВМС ЗСУ УКРАЇНИ

Для України в останні роки надзвичайно актуальним питанням стала розбудова Збройних Сил України. Із числа багатьох важливих напрямків у забезпеченні обороноздатності країни постала проблематика фактично відродження морської піхоти ВМС ЗСУ України після анексії Автономної Республіки Крим Російською федерацією.

В рамках нашої роботи проаналізовано систему державних гарантій проходження служби військовослужбовцями морської піхоти ВМС ЗСУ України та виокремлено перспективи подальшого удосконалення адміністративно правових засад цього напрямку діяльності органів державної влади.

Аналізуючи історичні аспекти становлення морської піхоти констатовано, що це відносно відокремлений підрозділ збройних сил, спрямований на виконання особливих завдань та функцій як у наступальних, так і оборонних військових операціях.

У наш час триває активний розвиток різних за своїм призначенням та функціоналом спеціальних підрозділів – це в першу чергу зумовлено суспільно-політичними внутрішньодержавними та геополітичними процесами.

Інформатизація суспільства, розвиток технологій, знаходить своє застосування і у військовій сфері. На сьогодні активно відображаються процеси модернізації української армії за допомогою сучасних телекомунікаційних можливостей.

Для підвищення рівня обізнаності як громадськості загалом, так і військовослужбовців створено офіційні веб-сайти, сторінки у Facebook, військового керівництва різних рівнів, засоби масової інформації у свою чергу приділяють окрему увагу питанням обороноздатності країни.